

Методичні рекомендації до орієнтовних планів-конспектів уроків для 9-го класу за програмою факультативного курсу «БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА»

Увазі вчителів курсів духовно-морального спрямування представлені орієнтовні плани-конспекти уроків для 9-го класу за програмою факультативного курсу «БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА» (1-11 кл.).

Творчо застосовуючи педагогічні ідеї видатних педагогів, постійно уточнюючи і коригуючи набутий власний досвід, авторський колектив прагнув знайти у запропонованій розробці таке поєднання теорії і практики, яке б найповніше відповідало вимогам виховання підростаючого покоління, розкривало з найбільшою глибиною виховну силу таких факторів, як зв'язок школи з соціальним, моральним і духовним життям суспільства.

Головна мета уроків - формування християнського ставлення учнів до об'єктів та явищ навколишнього світу, загальнолюдських цінностей, а також розвиток моральних, етичних, трудових, естетичних, науково-пізнавальних, світоглядних позицій. Наслідком реалізації цих функцій є формування громадської думки учнів класу, звички обдумувати та оцінювати своє життя, самих себе, самостійно шукати істину.

Зміст уроків визначається, виходячи із соціального замовлення суспільства, пріоритетних напрямів виховної роботи в сучасних умовах, рівня розвитку учнів, їхніх захоплень, інтересів, а також необхідності засвоєння школярами духовних надбань рідного народу - мови, культури, усної народної творчості, традицій та звичаїв тощо.

Години цього курсу — дієвий засіб формування у школярів наукового світогляду і моральної поведінки у формі спеціально організованої, ціннісно зорієнтованої спільної діяльності учителів та учнів, що сприяє формуванню у школярів системи християнсько-етичного ставлення до навколишнього середовища: людини, суспільства, праці, науки, мистецтва, природи, самих себе.

Навчальний матеріал сприяє осмисленню життєвих явищ, усвідомленню соціальної спрямованості своєї життєдіяльності. Навчальний урок - генератор ідей школярів; пропозиції, задуми, що висловлюються тут, реалізуються в конкретних справах.

Теоретичною базою розробки є: концепція структури людських цінностей (М.Рокич); ідея спільного вчинку як «особливої системи взаємодії людини з людиною», сформульована В.О.Татенком; основні положення суб'єктно-вчинкового підходу (В.О.Татенко, В.Д.Шульга); концепція особистісно орієнтованого виховання (І.Д.Бех, С.І.Подмазін, І.С.Якиманська).

Авторський колектив приділив особливу увагу виявленню системи особистісних цінностей як такої, що розвивається, а не як сталої. Це уможлиблює виховний вплив на ціннісні орієнтації дітей.

Отже, специфіка формування у вихованців ціннісного ставлення до дійсності зумовила необхідність створення спеціальних психолого-педагогічних умов, які б передбачали специфічні способи взаємодії з учнями, форми та методи роботи на уроках. Основним критерієм вибору методів стала можливість максимального забезпечення суб'єктної позиції дитини щодо ціннісного ставлення до дійсності. Цьому сприяють активні форми особистісно орієнтованого навчання і виховання, які створюють умови для самостійного усвідомлення учнем загальнолюдських цінностей-ставлень. З їх допомогою учні не пасивно сприймають моральні норми, цінності, етичні правила чи вимоги, а стають у позицію їх активного створення. Набуті таким чином знання залишаються у свідомості дітей як пережиті, чуттєво забарвлені, з позитивним особистісним смислом.

Зауважимо, що підліток орієнтується в основному на цінності, пропоновані групою однолітків. При цьому цінності, пропоновані сім'єю, іншими дорослими, можуть відторгатися. Тому в розробці широко використовуються інтерактивні методи, колективні вчинкові справи ще й тому, що за допомогою них учні, взаємодіючи під керівництвом вчителя, *засвоюють цінності в колективі ровесників.*

В основу роботи на уроці поставлено особистість учня. Формування його ціннісних орієнтацій втілюється через створення мотиваційної сфери в урочній діяльності, індивідуальній, позаурочній, що забезпечує формування духовно-компетентної особистості.

Провідним у розробці методом щодо виховання цінностей на уроках є *метод творчого етичного діалогу*. Сюжетну, проблемну основу етичного діалогу визначено у відповідності з віковими та індивідуальними особливостями учнів. При цьому вплив на дитину більше опосередкований, ніж прямий, адже їй ніхто не каже, як треба поступати, що робити. Стимулювання учнів до думки, дії, рішення, забезпечує тим самим прояв власної активності особистості.

Максимально оптимізовано навчально-виховний процес засобами *проблемно - пошукового методу*. Створюючи на уроці проблему, учні під супроводом вчителя відокремлюють відоме від невідомого, актуалізують засвоєнні знання. Це надає процесу жвавості, розвиває творчість, підвищує інтерес до навчання, а успішне з'ясування проблемного питання сприяє міцності знань. Учні обґрунтовують власні думки і спільно з учителем упродовж уроку доводять правильність суджень. Заслугує на увагу і така форма роботи, як аналіз етичних ситуацій.

Різноманітні *активні та інтерактивні методи* (рольові ігри, інсценізації, дискусії, метод аналізу соціальних ситуацій, тощо), дозволяють базуватися на досвіді дітей. Перебуваючи в ситуаціях, близьких до життєвих, учні виходять на моральний вибір, рефлексію відносно своєї поведінки, вчинків. Іноді це буває складно, в дітей з'являються сумніви, яких раніше не було. Якраз це примушує задумуватись над тим, що є найбільш цінним в житті, а не просте дитяче, « що таке добре і що таке погано». Саме тому, розробляючи зміст уроків, автори приділяли увагу складанню спеціальних *запитань для рефлексії*.

Важливою умовою для гармонізації ціннісних орієнтацій дітей є забезпечення особливого спілкування на рівні вчитель-учень. Ця особливість полягає у *ціннісній спрямованості міжособистісного спілкування*. Розуміючи це, вчителю бажано декларувати свою морально-етичну позицію за різних ситуацій.

При цьому бажано, щоб висловлювання вчителя щодо цінностей були переконливими, дотримуючись слів апостола Павла: «У всім себе подавай за зразок добрих діл, у навчанні непорушність, повагу, слово здорове, не осудливе».

Уроки побудовано на користь *суб'єктно-вчинкового підходу*, що, якісно змінює глибинне ціннісно-сміслове «я» учня, розвиває у дітей здатність займати певну оцінно-рефлексивну позицію. Особливе емоційне переживання під час роботи над вчинковою справою забезпечує перехід зовнішніх цінностей як зразків у внутрішню орієнтацію на них.

Зміст поурочного методично-дидактичного наповнення складають три напрями:

1. ***Вивчення Біблії і розгляд прикладів із біблійної історії*** в аспектах етики вчинків, вирішень життєвих ситуацій та розвитку особистості віруючого, його ставлень до Бога і Божих настанов.

2. ***Вивчення основних засад християнської етики***, які відображені в багатовіковій історії українського народу, його укладі життя, вирішенні ним основних життєвих ситуацій та на прикладах життя відомих подвижників благочестя і святих нашого краю.

3. ***Превентивне виховання на засадах християнської моралі***, яке полягає у творчому вирішенні життєвих ситуацій, з якими діти і молодь зустрічаються в сучасному світі. Цей напрямок реалізується в ігрових ситуаціях, дискусіях, диспутах, екскурсіях та інших формах урочної та позаурочної діяльності.

Відповідно до програми курсу «БІБЛІЙНА ІСТОРІЯ ТА ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА» для 9-го класу розроблені матеріали поділяються на ***три тематичні блоки***. Метою **першого блоку “Бог та людина”** є введення школяра у світ Біблії, в якому на основі вивчення та осмислення вчинків людей, описаних у Старому та Новому Заповітах, особлива увага приділяється формуванню основних морально-етичних цінностей особистості. Метою **другого тематичного блоку “Віра та людина”** є ознайомлення учнів з видатними постатями в історії

українського народу, чия діяльність справила визначний вплив на формування, становлення і розвиток української державності; духовними святинями, які відіграли вирішальну роль у розвитку культури та духовності українського народу; Заповідями Божими як основою морального життя людства та християнським вченням про людину. **Третій** тематичний блок *“Християнська культура та людина”* ознайомлює учня з тією традиційною духовною та етнографічною культурою, що займає у житті українського народу храм, християнські традиції та свята, таїнства та обряди, християнські корені культурних надбань українського народу, норми поведінки в суспільстві у світлі християнської моралі.

Особливість запропонованої методичної розробки передусім, на нашу думку, простежується у оптимальному доборі найефективніших форм і методів роботи з питань формування ціннісних орієнтацій та вдосконалення характеру взаємовідносин всіх учасників навчально-виховного процесу

За цільовим призначенням в розробці використовуються близько 80 видів вправ і прийомів робіт, а саме:

- **прийоми роботи, орієнтовані на Біблійний текст** (розуміння, інтерпретація): робота із словником, довідником Біблійних понять та цитат, «Біблійний цитатник» (робота з біблійним віршем, цитатами до уроку, висловами та епіграфами, тлумачення слів, висловів і понять), «Вивчаємо Святе Письмо», «Сторінками Біблії» (біблійний текст як основа етичної дискусії), «В світі Біблійної мудрості» (опрацювання текстового матеріалу з моральним висновком щодо прочитаного); «Сторінками біблійної притчі» (розуміння, тлумачення, чітка ідентифікація джерела, актуальність для сучасної людини), «Ланцюжок» (за цитатами Нового Заповіту), «Опрацювання біблійної історії» (аналіз прочитаного, робота з таблицями та схемами);

- **прийоми роботи, націлені на усвідомлення учня як «себе в запропонованій ситуації уроку»**, (вправи, націлені на усвідомлення учнем себе в ситуації уроку і матеріалу для опрацювання, співвідношення себе з описаною чи представленою інформацією на уроці, самоглиблення, актуалізація «я»),

відтворення себе у світі): створення міні-творів, роздумів, описів і вражень відносно пережитого на уроці та відповідне домашнє завдання; вправа «Прогнозування» (прогнозування сценарію розвитку уроку та усвідомлення себе в ньому); «Колаж понять та думок» (стимулювання вміння синтезувати інформацію, отриману від групи); «Коло обговорення» (висловлювання за проблемою від я-позиції); «Незакінчене речення» (оформлення думки з я-позиції), «Дебати юних філософів» (реалізація можливості висловити, обґрунтувати власну думку в дебатах), «Інша думка», «Контр-думка», «Репортерська сумка» (надання власної відповіді, думки, питання до теми та проблеми уроку), «Мій щоденник», «Обговорення життєвої ситуації», «Прес», «Так/Ні», експрес-питання, експрес-відповіді у форматі вправи «Мікрофон», «Цікаво знати твою думку», а також підготовка лекційного, презентаційного, відео-матеріалу з коментарями для демонстрації на уроці, рольова диференціація – екскурсовод, історик, поет, архітектор – відповідно до тематики уроку;

• **прийоми роботи, орієнтовані на активізацію аналітичних навичок учня:** робота з епіграфом о уроку, «Безцінні факти», «Пізнаємо-аналізуємо-висловлюємося» (учні висловлюють думку, попередньо проаналізувавши отриманий матеріал: почуте – вірш, музичний твір; побачене – відео, репродукції картин відносно власного життєвого досвіду та світосприйняття), «Семантичний лабіринт» (фокусування на ключових словах і виразах, актуальних для передачі ідеї поетичного твору, розкриття ключового поняття), «Знаходимо відповідність/зв'язок», «У лекційній залі» (за наданим лектором матеріалом визначення головної думки, відповідності, відповіді на питання тощо); «Бліц-опитування» (контроль правильності відповідей), «Робота з відео-матеріалом» (аналіз відео-матеріалу згідно з планом і тематикою уроку); «Художня галерея», «Поетична сторінка» (аналіз побаченого через призму ціннісного світосприйняття); «Вчимося аналізувати разом», «Знайди співвідношення», «Визначаємо головне» (аналіз інформації як добірки першорядної, другорядної та ін., розуміння важливості концентрації на головному і вміння знаходити це «головне»); «Читаємо-аналізуємо-синтезуємо-розуміємо» (вміння відкривати

кілька ціннісних змістів в одному тексті); «У світі народної мудрості», «Філософська думка» (тлумачення фраз, аналіз їх виникнення та змісту), Актуальна бесіда, «Роздуми-висновки», «Загадковий папірус», «Інформація до роздумів»;

• **прийоми, орієнтовані на розвиток комунікативних навичок учня:** «Мозковий штурм» (дати визначення, правильно відповісти фактологічно за матеріалом уроку, вміння подати інформацію зрозуміло, цікаво і правильно), «Екскурс в історію» (підготовлений заздалегідь матеріал до уроку надається учнем (-ями) і такий, що подається в формі реферату, оповіді, доповіді); «Дебати юних філософів»/«Філософський клуб» (відповісти на проблемне (центральне питання етапу уроку), аргументуючи відповідь і підкріплюючи цікавими порівняннями та асоціаціями); «Асоціативна квітка» / «Асоціативний куш» (встановити відповідні «семантичні містки» між тим, що вже учневі відомо і зрозуміло і тим, що буде вивчатися); «Під гострим кутом», гра «Стисло і точно», гра «Коло чеснот», «Три речення» (рефлексія, роздуми до загального враження від уроку: його теми, ідеї, проведення та емоційного забарвлення); «Акваріум» (полілог, який утворюють самі учні, відносно матеріалу уроку чи етапу уроку); «Незакінчене речення» (продовжити речення (думка «за»/«проти»); «Репортерська сумка» (активізує навички ставити запитання та давати відповіді на них: непідготовлене діалогічне та монологічне мовлення); «Народна мудрість» (відшукати серед набору літер без пропусків та знаків пунктуації вислів, який треба прокоментувати та інтерпретувати відносно свого життєвого досвіду і ціннісних орієнтирів у житті); «Мікрофон» (розвиток вміння вести дискусію), «Міні-диспут», «Діалоги» (проживання ситуації в розмові двох осіб – за вибором, відповідно до проблематики етапу уроку);

• **прийоми роботи, орієнтовані на активізацію пошукової та аналітичної діяльності учня:** робота із словниками, довідниками, енциклопедіями, «Знайди відповідність до...», підготовка та демонстрація тематичних слайдів з коментарем, «Екскурс в історію», «Екскурс в філософію»,

«Екскурс у світ енциклопедій», «Статистичні дані», «Етимологічна цікавинка», «Дослідники»;

• *вправи, орієнтовані на активізацію творчого потенціалу учнів, розвиток фантазії, встановлення зв'язку причини-наслідки та асоціативних зв'язків:* «Арт-лист до нащадків», «Прес-конференція», театралізація притчі, робота груп над темою, напр., «Мій шлях до мети».

Автори пропонують велику кількість практичних завдань майже на кожному уроці. Це відбувається цілком свідомо не з метою перевантаження учнів на уроці, а з метою надання вчителю можливості вибору практичних вправ відповідно до потреб та можливостей конкретного класу.

*Рогова О.Г.
Скакун Н.М.*